

onder ede' die krachtens Seyss-Inquarts eerste verordening, zijn 'Grondwet'¹, afgelegd zou moeten worden door rechters, ambtenaren en leerkrachten en waarin dezen zouden verzekeren dat zij de verordeningen en andere regelingen van het *Reichskommissariat* 'stipt' zouden nakomen, stelden verschillende leden zich op het standpunt dat van een 'verklaring onder ede' geen sprake kon zijn, immers: het Landoorlogreglement bepaalde in artikel 45: 'Het is verboden, de bevolking van een bezet gebied te noodzaken, trouw te zweren aan de vijandelijke mogendheid.' Dat het niet tot die 'verklaring onder ede' kwam (de Duitse tekst van Seyss-Inquarts verordening had van een '*eidesstattliche Erklärung*' gesproken, hetgeen nu juist *niet* een 'verklaring onder ede' is, maar een plechtige verklaring, *als het ware* onder ede afgelegd), vermelden wij slechts terzijde; van belang was dat er ook in dit geval leden van de Hoge Raad waren die een verordening van de bezetter getoetst hadden aan het Landoorlogreglement. Kennelijk achtten die leden zich tot die toetsing bevoegd. Dat was bepaald het standpunt van Visser, de president. 'Tenslotte hebben wij altijd het toetsingsrecht', zei hij in juni '40 tegen twee rechters die hem bezochten.² Het was óók het standpunt van de al genoemde vice-president mr. J. Kusters; onder verwijzing naar artikel 6, eerste lid, van Seyss-Inquarts 'Grondwet': 'De rechtspleging is onafhankelijk', schreef Kusters eind juni '40 aan de rector magnificus van de Leidse universiteit: 'Hierdoor zal voor de rechterlijke macht het toetsingsrecht van de verordeningen van de bezettende macht aan de geschreven en ongeschreven regelen van het volkenrecht geëerbiedigd blijven' – maar dat was, voegde Kusters toe, toch niet meer dan zijn 'persoonlijke indruk'³, anders gezegd: het was geen conclusie van de Hoge Raad.

Hoeveel leden van de Hoge Raad stonden op dat, laat ons zeggen: 'actieve' standpunt? Een minderheid. Dat bleek in oktober '40 uit de stemverhouding bij de beslissing inzake het aanvaarden van de Ariërverklaring – het was trouwens al eerder gebleken. Want in de zomer van '40, in de periode dus waarin vooral ook op het niveau van de secretarissen-generaal, enkelen uitgezonderd (wij noemen Ringeling, Scholtens en van Poelje), in een nogal harmonische sfeer met de bezetter samengewerkt werd en waarin de bezetter er ook zijnerzijds geen bezwaar tegen had, de nodige buigingen voor het volkenrecht te maken, wist Hooykaas te bewerkstelligen (naar wij aannemen: in zijn contact met Rabl, de man die de Duitse verordeningen formuleerde) dat al deze verordeningen in concept voorgelegd zouden

¹ VO 3/40 (*Verordeningenblad*, 1940, p. 8–11). ² Brief, 11 maart 1970, van T. J. Dorhout Mees. ³ Brief, 26 mei 1940, van J. Kusters aan F. Muller, aangehaald in R. P. Cleveringa: 'Telders' geschriften over volkenrecht', *De Gids*, 1949, p. 26.